

M. TVLLII CICERONIS

AD

C. TREBATIVM,
TOPICA.

MAIORES nos res scribere ingressos, C. I. Trebati, & iis libris, quos brevi tempore^L fatis multos edidimus, digniores, e cursu ipso revocavit voluntas tua. Cum enim mecum in Tusculano effes, & in bibliotheca separatim uterque nostrum ad suum studium libellos, quos vellet, evolveret, incidisti in Aristotelis Topica quædam, quæ sunt ab illo pluribus libris explicata. Qua inscriptione commotus, continuo a me eorum librorum sententiam requisisti. Quam tibi cum expo-² fuisset, disciplinam inveniendorum argumentorum, ut sine ullo errore, ad eam rationem, via perveniremus ab Aristotele inventa, libris illis contineri: verècunde tu quidem, ut omnia, sed tamen ut facile cer-nerem te ardere studio, mecum, ut tibi illam traderem, egisti. Cum autem ego te,

non tam vitandi laboris mei causa, quam
 quod id tua interesse arbitrarer, vel ut eos
 per te ipse legeres, vel ut totam rationem a
 doctissimo quodam rhetore acciperes, horta-
 tus essem: utrumque, ut ex te audiebam,
 3 es expertus. Sed a libris te obscuritas reje-
 cit. Rhetor autem ille magnus, hæc, ut
 opinor, Aristotelica se ignorare respondit.
 Quod quidem minime sum admiratus, eum
 philosophum rhetori non esse cognitum, qui
 ab ipsis philosophis, præter admodum pau-
 cos, ignoraretur. Quibus eo minus ignos-
 cendum est, quod non modo rebus iis, quæ
 ab illo dictæ & inventæ sunt, allici debue-
 runt, sed dicendi quoque incredibili quadam
 4 cum copia, tum etiam suavitate. Non potui
 igitur tibi, sæpius hoc roganti, & tamen ve-
 renti, ne mihi gravis esses, (facile enim id
 cernebam,) debere diutius, ne ipsi juris in-
 terpreti fieri videretur injuria. Etenim cum
 tu mihi meisque multa sæpe scripsisses, veri-
 tus sum, ne, si ego gravarer, aut ingratum
 5 id, aut superbum videretur. Sed, dum fui-
 mus una, tu optimus es testis, quam fuerim
 occupatus: ut autem a te discessi, in Græ-
 ciam proficiscens, cum opera mea nec res-
 publica, nec amici uterentur, nec honeste

inter arma versari possem, ne si tuto id quidem mihi liceret: ut veni Veliam, tuaque & tuos vidi, admonitus hujus æris alieni, nolui deesse ne tacitæ quidem flagitationi tuæ. Itaque hæc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita, in ipsa navigatione conscripsi, tibi que ex itinere misi: ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, etsi admonitore non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. Sed jam tempus est ad id, quod instituimus, accedere.

Cum omnis ratio diligens differendi duas² habeat partes; unam inveniendi, alteram judicandi: utriusque princeps, ut mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaboraverunt. Judicandi enim vias diligenter persecuti sunt, ea scientia, quam *Dialecticam* appellant. Inveniendi vero artem, quæ *Topice* dicitur, quæque ad usum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt. Nos autem, quoniam in⁷ utraque summa utilitas est, & utramque, si erit otium, persequi cogitamus, ab ea, quæ prior est, ordiemur. Ut igitur earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato & notato loco, facilis inventio est: sic, cum

perveſtigare argumentum aliquod volumus, locos noſſe debemus: ſic enim appellatæ ab Ariſtotele ſunt hæ quaſi ſedes, e quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire, *Locum* eſſe argumenti ſedem: *Argumentum* autem, rationem, quæ rei dubiæ faciat ſidem. Sed ex his locis, in quibus argumenta incluſa ſunt, alii in eo ipſo, de quo agitur, hærent: alii aſſumuntur extrinſecus. In ipſo, tum ex toto, tum ex partibus ejus, tum ex nota, tum ex his rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id, de quo quæritur. Extrinſecus autem ea dicuntur, quæ abſunt, & longeque diſjuncta ſunt. Sed ad id totum, de quo diſſeritur, tum definitio adhibetur, quæ quaſi involutum evolvit id, de quo quæritur. ejus argumenti talis eſt formula: Jus civile eſt, æquitas conſtituta iis, qui ejuſdem civitatis ſunt, ad res ſuas obtinendas: ejus autem æquitatis utilis eſt cognitio; utilis eſt ergo juris civilis ſcientia. tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo: Si neque cenſu, neque vindicta, nec teſtamento liber factus eſt, non eſt liber. neque eſt ulla earum rerum: non eſt igitur liber. tum notatio, cum ex vi verbi argumentum aliquod elicitur, hoc modo: Cum lex Aelia Sentia

affiduo vindicem assiduum esse jubeat, locupletem jubet locupleti: locuples enim est assiduus, ut ait Aelius, appellatus ab assidendo. Ducuntur etiam argumenta ex iis rebus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Nam alia conjugata appellamus, alia ex genere, alia ex formula, alia ex similitudine, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione majorum, aut parium, aut minorum. Conjugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis ejusdem. Ejusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab uno varie commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. Hæc verborum conjugatio, *συζυγία* dicitur, ex qua hujusmodi est argumentum: Si compascuus ager est, jus est compascere. A genere sic ducitur: Quoniam argentum omne mulieri legatum est, non potest ea pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata; forma enim a genere, quoad suum nomen retinet, numquam sejungitur: numerata autem pecunia nomen argenti retinet: legata igitur videtur. A forma generis, quam interdum, quo planius accipiatur, partem

licet nominare, hoc modo: Si ita Fabiæ pecunia legata est a viro, si ea uxor materfamilias esset; si ea in manum non convenerat, nihil debetur. Genus enim est, uxor: ejus duæ formæ; una matrumfamilias, earum, quæ in manum convenerunt; altera, earum, quæ tantummodo uxores habentur. qua in parte cum fuerit Fabia, legatum ei non videtur. A similitudine, hoc modo: Si ædēs eæ corruerunt, vitiumve fecerunt, quarum ususfructus legatus est, heres restituere non debet, nec reficere, non magis, quam servum restituere, si is, cujus ususfructus legatus est, deperisset. A differentia: Non, si uxori vir legavit omne argentum, quod suum esset, idcirco, quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. multum enim differt, in arcane positum sit argentum, an in tabulis debeatur. Ex contrario autem, sic: Non debet ea mulier, cui vir bonorum suorum usumfructum legavit, cellis vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere. usus enim, non abusus, legatus est. ea sunt inter se contraria. Ab adjunctis: Si ea mulier testamentum fecit, quæ se capite numquam diminuit, non videtur ex edicto prætoris secundum eas tabulas possessio dari. adjungi-

tur enim, ut secundum fervorum, secundum
exulum, secundum puerulorum tabulas pos-
fessio videatur ex edicto dari. Ab anteceden- 19
tibus autem, & consequentibus, & repugnan-
tibus, hoc modo: ab antecedentibus, Si viri
culpa factum est divortium, etsi mulier nun-
tium remisit, tamen pro liberis manere nihil
oportet: a consequentibus, Si mulier, cum
fuiisset nupta cum eo, quicum connubium 20
non esset, nuntium remisit; quoniam qui
nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis
manere nihil oportet: a repugnantibus, Si 21
paterfamilias uxori ancillarum usumfructum
legavit a filio, neque a secundo herede lega-
vit, mortuo filio mulier usumfructum non
amittet. quod enim semel testamento alicui
datum est, id ab eo invito, cui datum est,
auferri non potest. repugnat enim recte ac-
cipere, & invitum reddere. Ab efficientibus 22
causis, hoc modo: Omnibus est jus parietem
directum ad parietem communem adjungere,
vel solidum, vel fornicatum. at si quis in
pariete communi demoliendo damni infecti
promiserit, non debet præstare, quod for-
nix vitii fecerit. non enim ejus vitio, qui
demolitus est, damnum factum est, sed ejus
operis vitio, quod ita ædificatum est, ut

23 suspendi non posset. Ab effectis rebus, hoc modo: Cum mulier viro in manum convenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine. Ex comparatione autem omnia valent, quæ sunt ejusmodi: Quod in re majore valet, valeat in minore; ut, si in urbe fines non reguntur, nec aqua in urbe arceatur. Item contra: Quod in minore valet, valeat in majore. licet idem exemplum convertere. Item: Quod in re pari valet, valeat in hac, quæ par est: ut, Quoniam usus auctoritas fundi biennium est, fit etiam ædium. at in lege ædes non appellantur, & sunt ceterarum rerum omnium, quarum annuus est usus. valeat æquitas, quæ paribus

24 in causis paria jura desiderat. Quæ autem extrinsecus assumuntur, ea maxime ex auctoritate ducuntur. itaque Græci tales argumentationes, ἀρέχυσς vocant, id est, artis expertes; ut, si ita respondeas: Quoniam P. Scævola id solum esse ambitus ædium dixerit, quod, parietis communis tegendi causa, tectum projiceretur, ex quo in tectum ejus, ædes qui protexisset, aqua deflueret, id tibi jus videri.

25 His igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendum, tanquam

elementis quibusdam, significatio & demonstratio datur. Utrum igitur hactenus satis est? tibi quidem, tam acuto, & tam occupato, puto. Sed, quoniam avidum hominem ad has discendi epulas recepi, sic accipiam, ut reliquiarum sit potius aliquid, quam te hinc patiar non satiatum discedere. Quando ergo unusquisque eorum locorum, quos exposui, sua quædam membra habet, ea quam subtilissime persequamur: & primum de ipsa definitione dicatur. Definitio est oratio, quæ id, quod definitur, explicat, quid sit. Definitionum autem duo sunt genera prima: unum earum rerum, quæ sunt; alterum earum, quæ intelliguntur. Esse ea dico, quæ cerni tangive possunt, ut fundum, ædes, parietem, stillicidium, mancipium, pecudem, supellectilem, penus, cetera; quo ex genere quædam interdum nobis definienda sunt. Non esse rursus ea dico, quæ tangi demonstrarive non possunt, cerni tamen animo, atque intelligi possunt: ut, si usucapionem, si tutelam, si gentem, si agnationem definias: quarum rerum nullum subest quasi corpus: est tamen quædam conformatio insignita, & impressa intelligentia; quam notionem voco. ea sæpe in argumentando defini-

28 tione explicanda sunt. Atque etiam defini-
 tiones aliæ sunt partitionum, aliæ divisi-
 onum: partitionum, cum res ea, quæ propo-
 sita est, quasi in membra discerpitur; ut, si
 quis jus civile dicat id esse, quod in legibus,
 senatusconsultis, rebus judicatis, jurisperito-
 rum auctoritate, edictis magistratum, more,
 æquitate consistat: divisionum autem defini-
 tio formas omnes complectitur, quæ sub eo
 genere sunt, quod definitur, hoc modo: Ab-
 alienatio est ejus rei, quæ mancipi est, aut
 traditio alteri nexu, aut in jure cessio, inter
 6 quos ea jure civili fieri possunt. Sunt & alia
 genera definitionum: sed ad hujus libri in-
 stitutum illa nihil pertinent: tantum est di-
 29 cendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur
 veteres præcipiunt: cum sumseris ea,
 quæ sint ei rei, quam definire velis, cum
 aliis communia, usque eo persequi, dum pro-
 prium efficiatur, quod nullam in aliam rem
 transferri possit. Ut hoc, *Hereditas est pe-*
cunia. Commune adhuc: multa enim ge-
 nera sunt pecuniæ. Adde quod sequitur:
quæ morte alicujus ad quempiam pervenit.
 nondum est definitio. multis enim modis
 sine hereditate teneri mortuorum pecuniæ
 possunt. Unum adde verbum, *jure,* jam a

communitate res disjuncta videbitur, ut fit explicata definitio sic: Hereditas est pecunia, quæ morte alicujus ad quempiam pervenit jure. Nondum est satis: adde, nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. confectum est. Itemque, ut illud, *Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt.* Non est satis. *Qui ab ingenuis oriundi sunt.* Ne id quidem satis est. *Quorum majorum nemo servitutem servivit.* Abest etiam nunc. *Qui capite non sunt deminuti.* Hoc fortasse satis est. Nihil enim video Scævolum, pontificem, ad hanc definitionem addidisse. Atque hæc ratio valet in utroque genere definitionum, five id, quod est, five id, quod intelligitur, definiendum est. Partitionum autem & 3° divisionum genus quale esset, ostendimus, sed quid inter se differant, planius dicendum est. In partitione quasi membra sunt: ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, & cetera: in divisione, formæ sunt, 7° quas Græci *ιδέαι* vocant: nostri, si qui hæc forte tractant, *species* appellant; non pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim, ne si Latine quidem dici possit, *specierum, & speciebus* dicere: & sæpe his casibus utendum est: at

formis, & *formarum* velim. Cum autem
 utroque verbo idem significetur, commodi-
 31 tatem in dicendo non arbitror negligendam.
 Genus & formam definiunt hoc modo: Ge-
 nus est notio ad plures differentias pertinens.
 Forma est notio, cujus differentia ad caput
 generis & quasi fontem referri potest. No-
 tionem appello, quam Græci tum *έννοιαν*,
 tum *πρόληψιν* dicunt. Ea est insita & ante
 percepta cujusque formæ cognitio, enodatio-
 nis indigens. Formæ igitur sunt hæ, in quas
 genus, sine ullius prætermissione, dividitur;
 ut si quis jus in legem, morem, æquitatem
 dividat. Formas qui putat idem esse, quod
 32 partes, confundit artem, & similitudine qua-
 dam conturbatus, non satis acute, quæ sunt
 fecernenda, distinguit. Sæpe etiam definiunt
 & oratores & poëtæ per translationem verbi,
 ex similitudine, cum quadam suavitate. Sed
 ego a vestris exemplis, nisi necessario, non
 recedam. Solebat igitur Aquillius, collega
 & familiaris meus, cum de litoribus agere-
 tur, quæ omnia publica esse vultis, quæ-
 rentibus iis, ad quos id pertinebat, quid esset
 litus, ita definire, *qua fluctus eluderet*: hoc
 est, quasi qui adolescentiam, florem ætatis;
 senectutem, occasum vitæ, velit definire:
 trans-

translatione utens discedebat a verbis propriis rerum ac suis. Quod ad definitiones 8 attinet, hætenus: reliqua videamus.

Partitione autem sic utendum est, nullam 33 ut partem relinquant, ut si partiri velis tutelæ, inscianter facias, si ullam prætermittas. At si stipulationum aut judiciorum formulas partiare, non est vitiosum, in re infinita prætermittere aliquid. Quod idem in divisione vitiosum est. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subjiciantur; partium distributio sæpe est infinitior, tamquam rivorum a fonte deductio. Itaque in 34 oratoriis artibus, quæstionis genere proposito, quot ejus formæ sint, subjungitur absolute. at cum de ornamentis verborum sententiarumque præcipitur, quæ vocantur σχήματα, non fit idem. Res enim est infinitior; ut ex hoc quoque intelligatur, quid velimus inter partitionem & divisionem interesse. Quamquam enim vocabula prope idem valere videantur; tamen quia res differebant, nomina rerum distare voluerunt.

Multa etiam ex notatione sumuntur. Ea 35 est autem, cum ex vi nominis argumentum elicitur; quam Græci *ἐτυμολογίαν* vocant, id est, verbum ex verbo, veriloquium: nos

autem novitatem verbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt verba rerum notæ. Itaque hoc idem Aristoteles σύμβολον appellat, quod Latine est nota. Sed cum intelligitur, quid significetur, minus laborandum est de nomine. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex verbo: ut, cum quæritur, *Postliminium* quid sit: (non dico, quæ sint postliminiî. nam id caderet in divisionem, quæ talis est: postliminio redeunt hæc, homo, navis, mulus clientellarius, equus, equa, quæ frena recipere solet) sed cum ipsius postliminiî vis quæritur, & verbum ipsum notatur. In quo Servius noster (ut opinor) nihil putat esse notandum, nisi *post*; & *liminium* illud productionem esse verbi vult, ut in *finitimo*, *legitimo*, *aeditimo*, non plus esse *timum*, quam
 37 in *meditullio tullium*: Scævola autem, P. F. junctum putat esse verbum, ut sit in eo & *post* & *limen*; ut quæ a nobis alienata sunt, cum ad hostem pervenerint, & ex suo tamquam limine exierint, dein cum redierint post ad idem limen, postliminio videantur rediisse. Quo in genere etiam Mancini causa defendi potest, postliminio rediisse: deditum non esse, quoniam non fit receptus. Nam

neque deditioem, neque donationem sine
 acceptione intelligi posse.

Sequitur is locus, qui constat ex iis re- 9
 bus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id, 38
 de quo ambigitur: quem modo dixi in plu-
 res partes distributum. Cujus primus est lo-
 cus ex conjugatione, quam Græci *συζυγίαν*
 vocant, finitimus notationi, de qua modo
 dictum est: ut, si aquam pluviam eam modo
 intelligeremus, quam imbri collectam vide-
 remus; veniret Mucius, qui, quia conjugata
 verba essent pluvia & pluendo, diceret,
 omnem aquam oportere arceri, quæ pluendo
 crevisset. Cum autem a genere ducetur ar- 39
 gumentum, non erit necesse id usque a ca-
 pite arcessere: sæpe etiam citra licet, dum-
 modo supra sit, quod sumitur, quam id, ad
 quod sumitur: ut, aqua pluvia ultimo ge-
 nere ea est, quæ de cælo veniens crescit im-
 bri: sed propiore loco, in quo quasi jus ar-
 cendi continetur, genus est, aqua pluvia no-
 cens: ejus generis formæ, loci vitio, & manu
 nocens: quarum altera jubetur ab arbitro
 coërceri; altera non jubetur. Commode 40
 etiam tractatur hæc argumentatio, quæ ex
 genere sumitur, cum ex toto persequere par-
 tes, hoc modo: Si dolus malus est, cum

aliud agitur, aliud simulatur; enumerare licet, quibus id modis fiat: deinde in eorum aliquem id, quod arguas dolo malo factum, includere: quod genus argumenti in primis firmum videri solet.

- IO Similitudo sequitur, quæ late patet; sed
 41 oratoribus & philosophis magis, quam vobis. Etsi enim omnes loci sunt omnium disputationum, ad argumenta suppeditanda, tamen aliis disputationibus abundantius occurrunt, aliis angustius. Itaque genera tibi nota sint: ubi autem his utare, quæstiones ipsæ te ad
 42 monebunt. Sunt enim similitudines, quæ ex pluribus collationibus perveniunt quo volunt, hoc modo: Si tutor fidem præstare debet, si socius, si, cui mandaris, si qui fiduciam acceperit: debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perveniens quo vult, appellatur inductio: quæ Græce ἐπαγωγὴ nominatur; qua plurimum est usus in sermonibus Socrates. Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum, si in urbe de finibus controversia est, quia fines magis agrorum videntur esse, quam urbis, finibus regundis adigere arbitrum non possis; sic, si aqua pluvia in urbe nocet,

quoniam res tota magis agrorum est, aquæ
pluviæ arcendæ adigere non possis arbitrum.
Ex eodem similitudinis loco etiam exempla 44
sumuntur, ut Crassus in Curiana causa exem-
plis plurimis usus est, agens de eo, qui testa-
mento sic heredem instituisset, ut, si filius
natus esset in decem mensibus, isque mor-
tuus prius, quam in suam tutelam venisset;
secundus heres hereditatem obtineret. Quæ
commemoratio exemplorum valuit; eaque
vos in respondendo uti multum soletis. Ficta 45
etiam exempla similitudinis habent vim: sed
ea oratoria magis sunt, quam vestra: quam-
quam uti etiam vos soletis, sed hoc modo:
Finge mancipio aliquem dedisse id, quod
mancipio dari non potest. num idcirco id
ejus factum est, qui accepit? aut num is,
qui mancipio dedit, ob eam rem se ulla re
obligavit? In hoc genere oratoribus & phi-
losophis concessum est, ut muta etiam lo-
quantur, ut mortui ab inferis excitentur,
aut aliquid, quod fieri nullo modo possit,
augendæ rei gratia, dicatur, aut minuendæ,
quæ hyperbole dicitur, & multa mirabilia
alia. Sed latior est campus illorum. eisdem
tamen ex locis (ut ante dixi) & in maximis,
& in minimis quæstionibus argumenta du-
cuntur.

II Sequitur similitudinem differentia rei,
⁴⁶ maxime contraria superiori: sed est ejusdem,
 dissimile & simile invenire. Ejus generis hæc
 sunt: Non, quemadmodum quod mulieri
 debeas, recte ipsi mulieri, sine tutore au-
 ctore solvas; ita quod aut pupillæ, aut pu-
⁴⁷ pillo debeas, recte possis eodem modo sol-
 vere. Deinceps locus est, qui a contrario
 dicitur. Contrariorum autem genera sunt
 plura: unum eorum, quæ in eodem genere
 plurimum differunt, ut sapientia & stultitia.
 Eodem autem genere dicuntur, quibus pro-
 positis occurrunt, tamquam e regione, quæ-
 dam contraria, ut celeritati tarditas, non de-
 bilitas. ex quibus [contrariis] argumenta ta-
 lia existunt: Si stultitiam fugimus, sapien-
 tiam sequamur: & bonitatem, si malitiam.
 Hæc, quæ ex eodem genere contraria sunt,
⁴⁸ appellantur adversa. Sunt enim alia contra-
 ria, quæ privantia licet appellemus Latine,
 Græci appellant *σεντημόδ*. Præpositio enim
I N, privat verbum ea vi, quam haberet, si
I N præpositum non fuisset: ut *dignitas*, *in-*
dignitas, *humanitas*, *Inhumanitas*, & cetera
 generis ejusdem: quorum tractatio est ea-
 dem, quæ superiorum, quæ adversa dixi.
⁴⁹ Nam alia quoque sunt contrariorum genera,

velut ea, quæ cum aliquo conferuntur: ut duplum, simplum: multa, pauca: longum, breve: majus, minus. Sunt etiam illa valde contraria, quæ appellantur negantia. ea ἀποφατικὰ Græci, contraria agentibus: ut, Si hoc est, illud non est. Quid enim opus exemplo est? tantum intelligatur, argumento quærendo, contrariis omnibus contraria non convenire.

Ab adjunctis autem posui equidem exemplum paulo ante, multa scilicet adjungi, quæ fuscipienda essent, si statuissemus, ex edicto secundum eas tabulas possessionem dari, quas is instituisset, cui testamenti factio nulla esset. Sed locus hic magis ad conjecturales causas, quæ versantur in judiciis, valet: cum quæritur, quid aut sit, aut evenerit, aut futurum sit, aut, quid omnino fieri possit. At loci quidem ipsius forma talis est. Admonet autem hic locus, ut quæretur, quid ante rem, quid cum re, quid post rem evenerit. Nihil hoc ad jus; ad Ciceronem, inquit Gallus noster, si quis ad eum tale quid retulerat, ut de facto quæreretur. tu tamen pati, nulum a me artis institutæ locum præteriri; ne, si nihil, nisi quod ad te pertineat, scribendum putaris, nimium te amare videare.

Est igitur magna ex parte locus hic oratorius, non modo non jurisconsultorum, sed **32** ne philosophorum quidem. Ante rem enim quærentur, quæ talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutum, convivium. Cum re autem, pedum crepitus, strepitus hominum, corporum umbræ, & si quid ejusmodi. At post rem, rubor, pallor, titubatio, & si qua alia signa conturbationis & conscientiæ: præterea restinctus ignis, gladius cruentus, ceteraque, quæ suspicionem facti possunt movere.

33 Deinceps est locus dialecticorum proprius ex consequentibus, & antecedentibus, & repugnantibus, qui etiam ab adjunctis longe diversus est. nam adjuncta, de quibus paulo ante dictum est, non semper eveniunt: consequentia autem semper. Ea enim dico consequentia, quæ rem necessario consequuntur. itemque & antecedentia & repugnantia. quidquid enim antecedit quamque rem, id cohæret cum re necessario: & quidquid repugnat, id ejusmodi est, ut cohærere nunquam possit. **33** Cum tripartito igitur distribuat^r locus hic, in consecutionem, antecessionem, repugnantiam; reperiendi argumenti locus simplex est, tractandi triplex. nam

quid interest, cum hoc sumseris, pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit omne argentum legatum, utrum hoc modo concludas argumentum: Si pecunia signata argentum est; legata est mulieri. est autem pecunia signata argentum. legata igitur. An illo modo? Si numerata pecunia, non est legata; non est numerata pecunia argentum. est autem numerata pecunia argentum. legata igitur est. An illo modo? Non & legatum argentum est, & non est legata numerata pecunia. legatum autem argentum est. legata igitur numerata pecunia est. Appellant autem 54 dialectici eam conclusionem argumenti, in qua, cum primum assumseris, consequitur id, quod annexum est, primum conclusionis modum: cum id, quod annexum est, negaris, ut id quoque, cui fuerit annexum, negandum sit, secundus appellatur concludendi modus: cum autem aliqua conjuncta negaris, & his alia negatio rursus adjungitur, & ex his primum sumseris, ut, quod relinquatur, tollendum sit: is tertius appellatur conclusionis modus. Ex hoc illa rhetorum sunt 55 ex contrariis conclusa, quæ ipsi enthymemata appellant: non quod non omnis sententia proprio nomine enthymema dicatur: sed;

ut Homerus propter excellentiam commune
 poëtarum nomen efficit apud Græcos suum;
 sic, cum omnis sententia enthymema dica-
 tur, quia videtur ea, quæ ex contrariis con-
 ficiatur acutissima, sola proprie nomen com-
 mune possidet. Ejus generis hæc sunt. *Hunc
 metuere, alterum in metu non ponere? Eam,
 quam nihil accusas, damnas: bene quam me-
 ritam esse autumas, dicis male mereri? Id,
 quod scis, prodest nihil: id, quod nescis, ob-*
 14 *est?* Hoc differendi genus attingit omnino
 56 *vestras quoque in respondendo disputationes:*
 sed philosophorum magis; quibus est cum
 oratoribus illa ex repugnantibus sententiis
 communis conclusio, quæ a dialecticis ter-
 tius modus, a rhetoribus enthymema nuncu-
 patur. Reliqui dialecticorum modi plures
 sunt, qui ex disjunctionibus constant: aut
 hoc, aut illud: hoc autem: non igitur illud.
 • Itemque, Aut hoc, aut illud: non autem hoc:
 illud igitur. Quæ conclusiones idcirco ratæ
 sunt, quod in disjunctione plus uno verum
 57 esse non potest. Atque ex iis conclusionibus,
 quas supra scripsi, prior, quartus; posterior,
 quintus a dialecticis modus appellatur. De-
 inde addunt conjunctionum negantiam, sic:
 Non & hoc est, & illud; hoc autem: non

igitur illud. Hic modus est sextus. Septimus autem, Non & hoc, & illud; non autem hoc: illud igitur. Ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quo est fere tota dialectica. Sed ne eæ quidem, quas exposui, ad hanc institutionem sunt necessariæ.

Proximus est locus rerum efficientium, 58
quæ causæ appellantur: deinde rerum effectarum ab efficientibus causis. Harum exempla, ut reliquorum locorum, paulo ante posui, & quidem ex jure civili; sed hæc patent latius. Causarum igitur genera, duo sunt: 15
unum, quod vi sua id, quod sub ea subjectum est, certo efficit, ut ignis accendit: alterum, quod naturam efficiendi non habet, sed sine quo effici non possit; ut, si quis æs causam statuæ velit dicere, quod sine eo non possit effici. Hujus generis causarum, sine quo 59
non efficitur, alia sunt quieta, nihil agentia, stolidam quodammodo; ut locus, tempus, materiæ, ferramenta, & cetera generis ejusdem: alia autem præcurfionem quandam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per se adjuvantia, etsi non necessaria, ut amor congressio causam attulerit, amor flagitio. Ex hoc genere causarum, ex æterni-

tate pendentium, fatum a Stoicis nectitur. Atque ut earum causarum, sine quibus effici non potest, genera divisi; sic etiam efficientium dividi possunt. Sunt enim aliæ causæ, quæ plane efficiant, nulla re adjuvante: aliæ, quæ adjuvari velint; ut sapientia efficit sapientes sola per se: beatos efficiat, nec ne, 60 sola per se, quæstio est. Quare cum in disputationem inciderit causa efficiens aliquid necessario, sine dubitatione licebit, quod effici-

61 **Y**6 tur ab ea causa, concludere. Cum autem erit talis causa, ut in ea non sit efficiendi necessitas; necessaria conclusio non sequitur. Atque illud quidem genus causarum, quod habet vim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet: hoc autem, sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Non enim, si sine parentibus filii esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Hoc igitur, sine quo non fit, ab eo, a quo certo fit, diligenter est separandum. Illud enim est tamquam,

Utinam ne in nemore Pelio securibus

Caesa cecidisset abiogna ad terram trabes!

Nisi enim cecidisset abiogna ad terram trabes, Argo illa facta non esset. nec tamen fuit in his trabibus efficiendi vis necessaria. At

cum in Ajacis navim *crispifulcans igneum fulmen* injectum est, inflammatur navis necessario. Atque etiam est causarum dissimilitudo, quod aliæ sunt, ut sine ulla appetitione animi, sine voluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiant, velut, ut omne intereat, quod ortum est: aliæ autem aut voluntate efficiuntur, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu: voluntate, ut tu, cum hunc libellum legis; perturbatione, ut si quis eventum horum temporum timeat; habitu, ut facile & cito irascatur; natura, ut vitium in dies crescat; arte, ut bene pingat; casu, ut prospere naviget. Nihil horum sine causa, nec quidquam omnino; sed hujusmodi causæ non necessariæ. Omnium autem causarum in aliis inest constantia, in aliis non inest. In natura, & in arte constantia est, in ceteris nulla. Sed tamen earum causarum, quæ non sunt constantes, aliæ sunt perspicuæ, aliæ latent. Perspicuæ sunt, quæ appetitionem animi iudiciumque tangunt: latent, quæ subjectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat; hoc ipsum est fortunæ eventus, obscura causa, quæ latenter efficitur. Etiam ea, quæ fiunt, partim sunt ignorata, partim

voluntaria: ignorata, quæ necessitate effecta
64 sunt; voluntaria, quæ consilio. Quæ autem
fortuna, vel ignorata, vel voluntaria. Nam
jacere telum, voluntatis est; ferire, quem
nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille subji-
citur in vestris actionibus: Si telum manu
fugit magis, quam jecit. Cadunt etiam in
ignorationem atque in imprudentiam pertur-
bationes animi: quæ, quamquam sunt vo-
luntariæ, (objurgatione enim, & admonitio-
ne dejiciuntur,) tamen habent tantos motus,
65 ut ea, quæ voluntaria sunt, aut necessaria
interdum, aut certe ignorata videantur. Toto
igitur loco causarum explicato, ex earum
differentia in magnis quidem causis vel ora-
torum, vel philosophorum, magna argumen-
torum suppetit copia; in vestris autem, si
non uberior, at fortasse subtilior. Privata
enim judicia maximarum quidem rerum in
jurisconsultorum mihi videntur esse pruden-
tia. Nam & adsunt multum, & adhibentur
in consilio: & patronis diligentibus, ad eo-
rum prudentiam confugientibus, hastas mi-
66 nistrant. In omnibus igitur iis judiciis, in
quibus, EX FIDE BONA, est additum:
ubi vero etiam, VT INTER BONOS BE-
NE AGIER: inprimisque in arbitrio rei

uxoriæ, in quo est; QUID AEQVIVS, MELIVS, parati esse debent. Illi enim dolum malum, illi fidem bonam, illi æquum, bonum, illi, quid socium socio, quid eum, qui negotia aliena curasset, ei, cujus ea negotia fuissent; quid eum, qui mandasset, eumve, cui mandatum esset, alterum alteri præstare oporteret; quid virum uxori, quid uxorem viro, tradiderunt. Licebit igitur, diligenter cognitis argumentorum locis, non modo oratoribus & philosophis, sed juris etiam peritis copiose de consultationibus suis disputare. Conjunctus huic causarum loco 18 locus ille est, qui efficitur ex causis. Ut enim 67 causa effectum indicat, sic, quod effectum est, quæ fuerit causa, demonstrat. Hic locus suppeditare solet oratoribus & poëtis, sæpe etiam philosophis, sed iis, qui ornate & copiose loqui possunt, mirabilem copiam dicendi, cum denuntiant, quid ex quaque re sit futurum. Causarum enim cognitio, cognitionem eventorum facit.

Reliquus est comparationis locus, cujus 68 genus & exemplum supra positum est, ut ceterorum: nunc explicanda tractatio est. Comparantur igitur ea, quæ aut majora, aut minora, aut paria dicuntur: in quibus spe-

Etantur hæc, numerus, species, vis, quæ
 69 dam etiam ad res aliquas affectio. Numero
 sic comparabuntur, plura bona ut pauciori-
 bus bonis anteponantur, pauciora mala malis
 pluribus, diuturniora bona brevioribus, lon-
 ge & late pervagata angustis; ex quibus plura
 bona propagentur, quæque plures imitentur
 & faciant. Specie autem comparantur, ut
 anteponantur, quæ propter se expetenda
 sunt, iis, quæ propter aliud, & ut innata
 atque inſita, aſſumtis & adventiciis, integra
 contaminatis, jucunda minus jucundis, ho-
 neſta iſtis etiam utilibus, proclivia laborioſis,
 neceſſaria non neceſſariis, ſua alienis, rara
 vulgaribus, deſiderabilia iis, quibus facile
 carere poſſis, perfecta inchoatis, tota parti-
 bus, ratione utentia rationis expertibus, vo-
 luntaria neceſſariis, animata inanimatis, na-
 turalia non naturalibus, artiſcioſa non arti-
 70 ficioſis. Vis autem in comparatione ſic cer-
 nitur, efficiens cauſa gravior, quam non effi-
 ciens: quæ ſeipſis contenta ſunt, meliora,
 quam quæ egent aliis: quæ in noſtra, quam
 quæ in aliorum poteſtate ſunt: ſtabilia incer-
 tis: quæ eripi non poſſunt, iis, quæ poſſunt.
 Affectio autem ad res aliquas, eſt huiusmo-
 di: principum commoda majora, quam reli-
 quorum;

quorum ; itemque , quæ jucundiora , quæ pluribus probata , quæ ab optimo quoque laudata. Atque , ut hæc in comparatione meliora , sic deteriora , quæ iis sunt contraria. Parium autem comparatio nec elationem ha- 7E bet , nec submissionem. est enim æqualis. Multa autem sunt , quæ æqualitate ipsa comparentur ; quæ ita fere concluduntur. Si consilio juvare cives & auxilio , æqua in laude ponendum est : pari gloria debent esse ii , qui consulunt , & ii , qui defendunt. at , quod primum , est : quod sequitur , igitur. Perfecta est omnis argumentorum invenientorum præceptio , ut , cum profectus sis a definitione , a partitione , a notatione , a conjugatis , a genere , a forma , a similitudine , a differentia , a contrariis , ab adjunctis , a consequentibus , ab antecedentibus , a repugnantibus , a causis , ab effectis , a comparatione majorum , minorum , parium , nulla præterea sedes argumenti quærenda sit.

Sed quoniam ita a principio divisimus , ut 19 alios locos diceremus in eo ipso , de quo 72 ambigitur , hæcere , de quibus satis est dictum , alios assumi extrinsecus ; de iis pauca dicamus : etsi ea nihil omnino ad vestras disputationes pertinent ; sed tamen totam rem

perficiamus, quandoquidem cœpimus. Ne-
 que enim tu is es, quem nihil, nisi jus ci-
 vile, delectet: & quoniam ad te hæc ita scri-
 buntur, ut etiam in aliorum manus sint ven-
 tura, detur opera, ut quamplurimum iis,
 quos recta studia delectant, prodesse possi-
 73 mus. Hæc ergo argumentatio, quæ dicitur
 artis expertis, in testimonio posita est. Testi-
 monium autem nunc dicimus omne, quod
 ab aliqua re externa sumitur ad faciendam
 fidem. Persona autem non qualiscumque
 testimonii pondus habet: ad faciendam enim
 fidem auctoritas quæritur: sed auctoritatem
 aut natura aut tempus affert. Naturæ aucto-
 ritas in virtute inest maxime: in tempore
 autem multa sunt, quæ afferant auctorida-
 tem, ingenium, opes, ætas, fortuna, ars,
 usus, necessitas, concursio etiam nonnum-
 quam rerum fortuitarum. Nam & ingenio-
 sos, & opulentos, & ætatis spatio probatos,
 dignos, quibus credatur, putant: non recte
 fortasse, sed vulgi opinio mutari vix potest,
 ad eamque omnia dirigunt & qui judicant,
 & qui existimant. Qui enim his rebus, quas
 dixi, excellunt, ipsa virtute videntur excel-
 74 lere. Sed reliquis quoque rebus, quas modo
 enumeravi, quamquam in iis nulla species

virtutis est: tamen interdum confirmatur fides, si aut ars quædam adhibetur; (magna enim est vis ad persuadendum, scientiæ;) aut usus: plerumque enim creditur iis, qui experti sunt. Facit etiam necessitas fidem, 20 quæ cum a corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & verberibus, tormentis, igni fatigati quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere, &, quæ a perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis vim habent, afferunt auctoritatem & fidem. Cujus generis etiam illa 75 sunt, ex quibus nonnumquam verum invenitur, pueritia, somnus, imprudentia, vinolentia, insania. Nam & pueri sæpe indicaverunt aliquid, ad quod pertineret, ignari: & per somnum, vinum, insaniam, multa sæpe patefacta sunt. Multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt, ut Staleno nuper accidit: qui ea locutus est, bonis viris subauscultantibus, pariete interposito, quibus patefactis, in judiciumque prolatis, rei capitalis jure damnatus est. Huic simile quiddam de Lacedæmonio Pausania accepimus. Concurfio autem fortuitorum talis est, 76 ut, si interventum est casu, cum aut ageretur aliquid, quod proferendum non esset, aut

diceretur. In hoc genere etiam illa est in Palamedem conjecta suspicionum proditiōis multitudo: quod genus refutare interdum veritas vix potest. Hujus etiam generis est fama vulgi, quoddam multitudinis testimonium. Quæ autem virtute fidem faciunt, ea bipertita sunt: ex quibus alterum natura valet, alterum industria. Deorum enim virtus natura excellit: hominum autem industria.

77 Divina hæc fere sunt testimonia; primum orationis; (oracula enim ex eo ipso appellata sunt, quod inest in his deorum oratio;) deinde rerum, in quibus insunt quasi opera divina quædam: primum ipse mundus, ejusque omnis ordo & ornatus; deinceps aërei volatus avium atque cantus; deinde ejusdem aëris sonitus & ardores, multarumque rerum in terra portenta; atque etiam per exta inventa præsentio. A dormientibus quoque multa significata visis, quibus ex locis sumi interdum solent ad fidem faciendam testimonia deorum.

78 In homine virtutis opinio valet plurimum. Opinio autem est, non modo eos virtutem habere, qui habeant, sed eos etiam, qui habere videantur. Itaque, quos ingenio, quos studio, quos doctrina præditos vident, quorumque vitam constantem, & pro-

batam, ut Catonis, Lælii, Scipionis, aliorumque plurium, rentur eos esse, quales se ipsi velint. Nec solum eos censent tales esse, qui in honoribus populi, reque publica versantur, sed & oratores, & philosophos, & poëtas, & historicos: ex quorum & dictis & scriptis sæpe auctoritas petitur ad faciendam fidem.

Expositis omnibus argumentandi locis, 2I illud primum intelligendum est, nec ullam ⁷⁹ esse disputationem, in quam non aliquis locus incurrat, nec fere omnes locos incidere in omnem quæstionem, sed quibusdam quæstionibus alios esse aptiores locos. Quæstionum duo sunt genera: alterum infinitum, alterum definitum. Definitum est, quod *ὑπόθεσις* Græci, nos *causam*: infinitum, quod *ῥέσις* illi appellant, nos *propositum* possumus nominare. Causa certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotiis cernitur, aut in omnibus, aut in plerisque eorum: propositum autem, in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. Itaque propositum pars causæ est. Sed omnis quæstio, earum aliqua de re est, quibus causæ continentur, aut una, aut pluribus, aut nonnum-

81 quam omnibus. Quæstionem autem, quacun-
 que de re sint, duo sunt genera: unum
 82 cognitionis: alterum actionis. Cognitionis
 sunt hæc, quarum finis est scientia: ut, si
 quæretur, a naturane jus profectum sit, an
 ab aliqua quasi conditione hominum & pa-
 ctione. Actionis autem hujusmodi exempla
 sunt: Sitne sapientis ad rempublicam acce-
 dere. Cognitionis quæstiones tripartitæ sunt,
 cum, an sit, aut quid sit, aut quale sit, quæ-
 ritur. Horum primum conjectura, secun-
 dum definitione, tertium juris & injuriæ dis-
 tinctione explicatur. Conjecturæ ratio in
 quatuor partes distributa est: quarum una
 est, cum quæritur, sitne aliquid; altera,
 unde ortum sit; tertia, quæ id causa effece-
 rit; quarta, in qua de mutatione rei quæri-
 tur: Sit, necne sit: ecquidnam honestum sit:
 ecquid æquum re vera; an hæc tantum in
 opinione sint. Unde autem sit ortum, ut,
 cum quæritur, natura, an doctrina possit
 effici virtus, Causa autem efficiens sic, ut,
 cum quæritur, quibus rebus eloquentia effi-
 ciatur. De commutatione, sic: Possitne elo-
 quentia commutatione aliqua converti in in-
 22 fantiam. Cum autem, quid sit, quæritur;

notio explicanda est, & proprietas, & divi- 83
 sio, & partitio. Hæc enim sunt definitioni
 attributa: additur etiam descriptio, quam
 Græci *χαρακτηῖρα* vocant. Notio sic quæritur:
 Sitne id æquum, quod ei, qui plus potest,
 utile est. Proprietas sic: In hominemne so-
 lum cadat, an etiam in belluas ægritudo. Di-
 visio, & eodem pacto partitio, sic: Triane
 genera bonorum sint. Descriptio, Qualis sit
 avarus, qualis assentator, ceteraque ejusdem
 generis, in quibus natura & vita describitur.
 Cum autem quæritur, quale quid sit; aut 84
 simpliciter quæritur, aut comparate: sim-
 pliciter, Expetendane sit gloria? comparate,
 Præponendane sit divitiis, gloria? Simpli-
 cium tria genera sunt: de expetendo fugien-
 doque: de æquo & iniquo: de honesto &
 turpi. Comparationum autem duo, unum
 de eodem & alio: alterum de majore & mi-
 nore. De expetendo & fugiendo, hujusmo-
 di: Si expetendæ divitiæ, si fugienda pau-
 pertas? De æquo & iniquo: Aequumne sit
 ulcisci, a quocumque injuriam acceperis? De
 honesto & turpi: Honestumne sit, pro patria
 mori? Ex altero autem genere, quod erat 85
 bipartitum, unum est de eodem & alio: ut,

si quærat, quid intersit inter amicum & assentatorem? regem & tyrannum? Alterum de majore & minore: ut, si quærat, eloquentiane pluris sit, an juris civilis scientia. De cognitionis quæstionibus hæctenus.

86 Actionis reliquæ sunt: quarum duo sunt genera: unum ad officium, alterum ad motum animi vel gignendum, vel sedandum, planeve tollendum. Ad officium sic; ut, cum quæritur, suscipiendine sint liberi. Ad movendos animos, cum fiunt cohortationes ad defendendam rempublicam, ad gloriam, & ad laudem: quo ex genere sunt querelæ, incitationes, miserationesque flebiles, rursusque oratio cum iracundiam restringens, tum metum eripiens, tum exultantem lætitiã comprimens, tum ægritudinem abstergens. Hæc cum in propositis quæstionibus genera sint, eadem in causas transferuntur.

23⁸⁷ Loci autem qui ad quasque quæstiones accommodati sunt, deinceps est videndum. Omnes quidem illi, quos supra diximus, ad plerasque sunt; sed alii ad alias, ut dixi, aptiores. Ad conjecturam igitur maxime apta, quæ ex causis, quæ ex effectis, quæ ex conjunctis sumi possunt. Ad definitionem

autem pertinet ratio, & scientia definiendi. Atque huic generi finitimum est illud, quod appellari de eodem & altero diximus: quod genus forma quædam definitionis est. Si enim quærat, idemne sit pertinacia & perseverantia, definitionibus judicandum est. Loci autem convenient in ejus generis quæ- 88
 sionem consequentes, antecedentes, repugnantes, adjunctis etiam duobus iis, qui sumuntur ex causis & effectis. Nam si hanc rem illa sequitur, hanc autem non sequitur: aut si huic rei illa antecedit, huic non antecedit: aut si huic rei repugnat, illi non repugnat: aut, si hujus rei hæc, illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est: ex quovis horum id, de quo quæritur, idemne, an aliud sit, inveniri potest. Ad tertium genus quæstionis, in quo, quale 89
 sit, quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ paulo ante in comparationis loco enumerata sunt. In illud autem genus, in quo de expetendo fugiendoque quæritur, adhibentur ea, quæ sunt aut animi, aut corporis, aut externa vel commoda, vel incommoda. Itemque cum de honesto turpique quæritur, ad animi bona, vel mala, omnis

90 dirigenda oratio est. Cum autem de æquo & iniquo differitur, æquitatis loci colliguntur. hi cernuntur bipartito: & natura, & instituto. Natura partes habet duas, tuitionem sui, & ulciscendi jus. Institutio autem æquitatis, tripartita est. una pars, legitima est, altera conveniens, tertia moris vetustate confirmata. Atque etiam rursus æquitas, tripartita dicitur esse: una ad superos deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. Prima pietas, secunda sanctitas, tertia justitia aut æquitas nominatur. De proposito factis multa: deinceps de causa pauciora dicenda sunt. Pleraque enim sunt ei cum proposito communia.

91 Tria sunt igitur genera causarum; iudicii, deliberationis, laudationis. Quarum fines ipsi declarant, quibus utendum locis sit. Nam iudicii finis est jus: ex quo etiam nomen. Juris autem partes tum expositæ, tum æquitatis. Deliberandi finis, utilitas: cujus hæ partes, quæ modo expositæ, rerum expetendarum. Laudationis finis, honestas: de qua item est ante dictum. Sed definitæ quæstiones a suis quæque locis, quasi propriis, instituuntur, in accusationem defensionem-

que partitæ. In quibus existunt hæc genera, ut accusator personam arguat facti: defensor aliquid opponat de tribus: aut non esse factum, aut, si sit factum, aliud ejus facti nomen esse, aut jure esse factum. Itaque aut infitialis, aut conjecturalis prima appelletur: definitiva, altera: tertia, quamvis molestum nomen hoc sit, juridicialis vocetur. Harum 25 causarum propria argumenta, ex iis sumta locis, quos exposuimus, in præceptis oratorii explicata sunt. Refutatio autem accusa- 93 tionis, in qua est depulsio criminis, quæ Græce *σέσις* dicitur, Latine appelletur *status*: in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio. Atque etiam in deliberationibus & laudationibus iidem existunt status. Nam & negantur sæpe ea futura, quæ ab aliquo in sententia dicta sunt fore, si aut omnino fieri non possunt, aut sine summa difficultate non possunt. In qua argumentatione status conjecturalis existit. At, 94 cum aliquid de utilitate, honestate, æquitate differitur, deque iis rebus, quæ iis sunt contrariæ: incurrunt status, aut juris, aut nominis; quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari potest, id factum esse, quod

laudetur; aut non eo nomine afficiendum,
 quo laudator affecerit; aut omnino non esse
 laudabile, quod non recte, non jure factum sit.
 Quibus omnibus generibus usus est nimis im-
 95 pudenter Cæsar contra Catonem meum. Sed
 quæ ex statu contentio efficitur, eam Græci
 κριτόμενον vocant. mihi placet id, quoniam
 quidem ad te scribo, *qua de re agitur*, vocari.
 Quibus autem hoc, qua de re agitur, continetur,
ex continentia vocentur, quasi firmamenta
 defensionis: quibus sublatis defensio nulla sit.
 Sed, quoniam lege firmiss in controversiis
 disceptandis esse nihil debet, danda est opera,
 ut legem adjutricem & testem adhibeamus.
 In qua re alii quasi status existunt novi, qui
 96 appellantur legitimæ disceptationes. Tum
 enim defenditur, non id legem dicere, quod
 adversarius velit, sed aliud. Id autem con-
 tingit, cum scriptum ambiguum est, ut duæ
 differentes sententiæ accipi possint. Tum
 opponitur scripto voluntas scriptoris, ut quæ-
 ratur, verbane plus, aut sententia valere
 debeat. Tum legi lex contraria affertur. Ita
 sunt tria genera, quæ controversiam in omni
 scripto facere possunt, ambiguum, discrepan-
 tia scripti & voluntatis, & scripta contraria.

Jam hoc perspicuum est, non magis in legi- 26
 bus, quam in testamentis, in stipulationibus,
 in reliquis rebus, quæ ex scripto aguntur,
 posse controversias easdem existere. Horum
 tractationes in aliis libris explicantur. Nec 97
 solum perpetuæ actiones, sed etiam partes
 orationis iisdem locis adjuvantur, partim
 propriis, partim communibus: ut in princi-
 piis, quibus ut benivoli, ut dociles, ut at-
 tenti sint, qui audiant, efficiendum est pro-
 priis locis. Itemque narrationes, ut ad suos
 fines spectent, id est, ut planæ sint, ut bre-
 ves, ut evidentes, ut credibiles, ut mode-
 ratæ, ut cum dignitate. quæ quamquam in
 tota oratione esse debent, magis tamen sunt
 propria narranti. Quæ autem consequitur 98
 narrationem fides, ea persuadendo quoniam
 efficitur, qui ad persuadendum loci maxime
 valeant, dictum est in iis, in quibus de omni
 ratione dicendi. Peroratio autem & alia
 quædam habet, & maxime amplificationem:
 cujus effectus is debet esse, ut aut pertur-
 bentur animi, aut tranquillentur: &, si ita
 jam affecti ante sunt, ut augeat eorum mo-
 tus, aut sedet oratio. Huic generi, in quo 99
 & misericordia, & iracundia, & odium, &

invidia, & ceteræ animi affectiones perturbantur, præcepta suppeditantur aliis in libris, quos poteris mecum legere, cum voles. Ad id autem, quod te velle fenseram, cumulate
 100 satisfactum esse debet voluntati tuæ. Nam, ne præterirem aliquid, quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura quam a te desiderata erant, sum complexus, fecique quod sæpe liberales venditores solent, ut, cum ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emtori, quod ornandi causa apte & loco positum esse videatur. Sic tibi nos ad id, quod quasi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam voluimus non debita accedere.

